

ПІДГОТОВКА ЮРИСТА

ТРИ ПРОБЛЕМИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТА

ВІД ЗАКОНОЗНАВЦІВ («КРОСВОРДИСТІВ») ДО ПРАВОЗНАВЦІВ

В Україні вже 16 років юридична освіта має незмінно високий попит. Це зумовлено престижністю чи навіть елітарністю професії юриста. Водночас у більшості молоді, яка завершує навчання, відзначаємо серйозне зрушення «професійного» прицілу

Наслідком є формування загальної думки в умах абітурієнтів та їхніх батьків про загальнообов'язковість отримання таких професій. Але чи все так добре в юридичній освіті та науці, чи все ж є проблеми, на які слід звернути особливу увагу? На нашу думку, таких проблем чимало, кілька з яких далі стисло окреслено.

Проблема 1: Хто навчає

Через «невгасний попит» на юридичні професії не тільки кожен студент прагне здобути цю професію, але й кожен ВНЗ прагне її надати. І тому шаленими темпами за роки незалежності збільшувалась кількість ВНЗ, які починали працювати в цьому секторі освітніх послуг. Це і породило основну проблему – проблему надання неякісної юросвіти. Лише торік ДАК здійснив сенсаційне позбавлення ліцензій низки ВНЗ, які надавали «псевдоюридичну освіту» (в Україні понад 200 ВНЗ готують юристів, для прикладу, в Німеччині – 44), виробляється політика більш жорсткого ставлення до філій, відділень та інших відмежованих від основного навчальних центрів. І ми підтримуємо таку політику МОН України, адже держава повинна гарантувати громадянам не лише доступну, але й якісну освіту.

Проблема 2: Що вивчати

Зміст освіти – критерій визначення її якості. На тлі питань щодо проблем організації та комерціалізації освіти, одне питання залишається майже в стороні – питання «юридизації» юросвіти. Є потреба сьогодні перенести акценти, насамперед, на підготовку спеціаліста в сфері юриспруденції. Він має бути висококваліфікованим юристом, який в змозі фа-

хово вирішувати поставлені перед ним завдання.

Треба припинити виховувати «кросвордистів», які можуть дати відповідь на будь-яке питання зі сфери «загальних знань». Час спрямовувати свої зусилля на формування висококваліфікованих спеціалістів у сфері юриспруденції, які мають системні глибинні знання в галузі юриспруденції, достатні навички у практичній підготовці та можуть самостійно вирішувати покладені на них завдання. Прийшов час готувати юристів, а не випускників з юридичними дипломами.

Це питання можна вирішити, в першу чергу, запропонувавши суспільству державний стандарт освіти в цій галузі. Адже попри те, що стандарти, розроблені в нас уже для 80% напрямів підготовки містять усі вимоги до компетентності та кваліфікаційну характеристику і системи діагностики якості знань, у нас вже 16 років після однієї з провідних спеціальностей «Правознавство» не має своїх узаконених державних стандартів.

При формуванні даних стандартів важливим є дотримання низки основних принципів. Потрібно:

1) чітко визначити каталог необхідних дисциплін. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що необхідно переглянути логічність існування у навчальних планах вищих ЮНЗ тих чи інших дисциплін. Адже в радянський період юристам читали 13 основних юридичних дисциплін, на сьогодні ж середня кількість юридичних предметів юридичних факультетів становить 50-60.

Це не нормально, адже призводить до подрібнення великих системних курсів, дублювань і паралелізму прививчення тих чи інших тем, введення низки вузьких, за-

теоретизованих і непотрібних спецкурсів.

2) здійснити професійну юридизацію загальногуманітарних дисциплін. Це питання сьогодні ставиться в повний голос у РФ, яка вже зіткнулась із проблемою перетворення перших курсів юридичних факультетів у 10 та 11 класи загальноосвітніх шкіл. Адже, за логікою, має відбуватись навпаки – низка загальногуманітарних предметів, які читаються у ВНЗ, повинні віднайти своє місце у навчальних планах загальноосвітньої школи, яка, в принципі, і покликана формувати з людини особистість. Вища школа має із особистості формувати особистість-фахівця. Саме тому в наукових публікаціях РФ, України, Білорусії, Казахстану та інших держав порушується серйозне питання про доцільність формування необхідних студенту знань із загальноосвітніх дисциплін у процесі читання спеціалізованих юридичних предметів (наприклад, загальні економічні знання можна поглиблювати через курси цивільного, фінансового, банківського права, історичні – через історію держави та права тощо), або через запровадження юридично спрямованих загальноосвітніх курсів (наприклад, «філософія права», «соціологія права», «етика права» тощо).

Проблема 3: Як навчати

Питання якості освіти також безпосередньо пов'язане із питаннями методики навчання. А тут також виникає низка проблем, зокрема:

1) По-перше, слід забезпечувати спадковість знань при побудові курсів. Зокрема, не можна нехтувати фундаментальними теоретичними знаннями, які повинні читатись як обов'язкові, а не факультативні. На їх основі повинні розглядатись базові загальні курси конституційного права, цивільного права, адміністративного права, кримінального права, вивчення яких вважаю доцільним запроваджувати вже з другого семестру. Адже складається парадоксальна ситуація, за якої, як зазначає академік В. І. Андрейцев, студент юридичного факультету не відчуває професійного навантаження на першому курсі. Після цього слід запроваджувати вже викладання спеціальних предметів, які ґрунтуються на засадах загальних предметів (земельне, екологічне, аграрне, сімейне право, процесуальні права тощо). І тільки на цьому всьому повинні ґрунтуватись спеціальні курси.

2) По-друге, слід змінити підхід до викладання юридичних дисциплін. Адже на сьогодні, відслідковуючи останні тенденції по сучасних підручниках, слід відзначити, що ВНЗ, викладаючи ті чи інші дисципліни, намагаються йти шляхом спрощення, перетворюючи підручники у фактичні коментарі зібраного законодавства. Правий був професор С. О. Суханов, який стверджував, що слід почати викладати у ВНЗ «правознавство», а не «закозознавство». І саме цей напрямок на сьогодні в Україні занепадає. Викладачу фактично немає де здійснити обмін досвідом з викладання власного предмета. В Україні за останні роки не було проведено жодного семінару щодо проблем методики викладання тієї чи іншої юридичної дисципліни.

3) По-третє, слід звернути увагу на рівень навчально-методичних матеріалів, підручників, посібників. Адже в Україні, попри значний розвиток видавничої справи, доволі невисокий коефіцієнт гарних системних підручників. Все або перепис, або переклад – тенденція примітивізації. Як зазначив академік Б. Н. Топорнін, підручників стало більше, ніж викладачів предмета. Книжкову продукцію заповнили книги, на кшталт «до екзамену за одну ніч». З огляду на це, є пропозиція фор-

мувати та стимулювати конкурсний відбір на друк підручників. Друга проблема – відсутність фундаментальних наукових розробок, системних монографій.

Дисертації стають все більше «прикладними», «неавторськими».

Юридична наука

Дискусії, які тривають в Україні щодо входу в Болонський процес, переважно стосуються питань організації навчального процесу. Водночас практично поза увагою залишається те, що у самій Болонській декларації мова йде не лише про організацію вищої освіти, але й про організацію наукової діяльності. І через це нам видається особливо важливим порушити ті питання, які можуть виникнути у сфері наукової діяльності:

1. Першим і одним із найбільш важливих питань в цій сфері ми вважаємо проблему відсутності системної державної політики у сфері наукових досліджень у вищих навчальних закладах. На наше переконання, саме вищі навчальні заклади є тим невикористаним потенціалом, який повинен сформувати основу «наукової розбудови» держави.

2. Визначивши систему та плани загальної наукової діяльності, нам потрібно встановити чітку систему в з'ясуванні ефективності наукових досліджень. При цьому нам слід відмовитись від формалізації щодо визначення ефективності впровадження тих чи інших результатів наукової діяльності. Ефективність наукового дослідження, здебільшого, повинна ґрунтуватись на можливості «ефективного продажу» даного наукового дослідження і його подальшому використанні. Крім цього, ми вважаємо за доцільне відмовитись від гонити за кількістю наукових праць та друкованих аркушів. Більш перспективним видається перехід на загальноєвропейські критерії оцінки ефективності наукових досліджень через уведення «індексу цитованості».

3. Важливим питанням у долученні України до Болонського процесу є також узгодження системи наукових ступенів, тобто перехід від дворівневості, яка існує в Україні (кандидат наук – доктор наук) до однорівневості (доктор наук). Аби вирішити цю проблему, слід детально вивчити досвід зарубіжних країн.

4. На належний рівень потрібно поставити питання «регіональної науки», яка на сьогодні через національну ментальність, що спрямована на подолання насадженого їй комплексу меншовартості, має всі підстави стати визначальним аспектом у формуванні національної наукової стратегії. Особливу увагу слід звернути на «молоді» наукові та освітні центри, створені в період незалежності України, які відкинувши певний науковий снобізм та консерватизм, виявляють активність та мобільність при вирішенні тих чи інших наукових питань.

5. Важливою проблемою є відсутність банку інтелектуального капіталу, через що в Україні йде вимивання наукового потенціалу, процес «витоку мізків» тощо.

Перспективним тут видається формування національного банку інтелектуального капіталу та запровадження державної трансферної політики, яка активно використовується на сьогодні в спортивно-му світі. За перехід науковця у зарубіжні країни повинна бути встановлена «трансферна ціна» відповідно до його наукового рівня.

РУСЛАН СТЕФАНЧУК

Член Координаційної ради молодих юристів України при Міністерстві юстиції України, проректор із наукової роботи, професор кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права, к. ю. н.

НОВИНИ

ЯК ЗАОХОТИТИ СТУДЕНТІВ ПРАЦЮВАТИ В ДЕРЖОРГАНАХ

У зв'язку з тим, що певну частину держслужбовців становлять юристи, державні структури звертаються до юридичних шкіл з метою залучення перспективних кадрів для проходження стажування та працевлаштування.

«Багато хто зі студентів-юристів знає про Департамент юстиції», – каже Макс Штієр, президент організації Partnership for Public Service, яка намагається зробити уряд США конкурентоздатним роботодавцем. – «На жаль, мало хто чув про інші установи, які дуже часто ведуть більш інтенсивну роботу з пошуку перспективних кадрів».

Деякі з них намагаються залучити студентів, пропонуючи виплатити кредит на навчання – важку ношу для багатьох студентів-правників. Так комісія з енергетичних питань завжди використовує цю приманку, коли шукає таланти серед майбутніх юристів.

Однак навіть з такою приманкою отримати гарних студентів непросто. «Сучасні студенти хочуть бачити певні записи у своїх резюме і держслужба рідко входить до їх числа», – розповідає асистент декана з питань працевлаштування однієї з правничих шкіл.

Є й привабливі позиції. Того року Служба управління персоналом отримала 5 тис. заявок на 400 вакантних місць інтернату-

ри в Адміністрації президента. Програма надає можливість попрацювати протягом 2-х років при повній зайнятості у будь-якому виконавчому комітеті Адміністрації.

Топові юридичні школи заявляють, що ситуація останнім часом почала змінюватись. Джієн Фернандо, помічник декана з питань працевлаштування юридичного центру університету Джорджтауна запевняє, що кількість студентів-випускників курсів, які бажають працевлаштуватися у федеральні департаменти, значно збільшилася. Багато хто з них вже отримав пропозиції від юридичних фірм, у яких вони проходили стажування (практику).

Однак деякі, за словами Фернандо, мають намір відмовити таким роботодавцям і продовжувати шукати роботу в федеральних закладах. «Люди хочуть займатись чимось значущим, бути по-справжньому корисними, саме тому вони відмовляються від вигідних фінансових пропозицій».

Крім цього, робота у федеральних установах дозволяє отримати більш значний досвід у порівнянні з одноманітною роботою на початковій сходинці у юридичних фірмах. «Тут вже у молодому віці ви отримуєте більше досвіду та можливість швидше стати компетентним юристом», – переконаний студент-юрист Джорджтаунського університету, який нещодавно відмовився від вигідної пропозиції заради місця у Державному комітеті з питань торгівлі.

За матеріалами західних ЗМІ

